

Kinyó László

BÖLCSÉSZHALLGATÓK MUNKAVÁLLALÁSSAL, MUNKANÉLKÜLISÉGGEL ÉS GAZDASÁGI EREDMÉNYESSÉGGEL KAPCSOLATOS NÉZETEI

Arts students' views on employment, unemployment and economic effectiveness

The international studies in the field of citizenship competence have paid only little attention to the exploration of social and economic dimensions of this competence, and the studies carried out so far have been confined mainly to elementary and secondary school students. Until lately, no research has taken place in Hungary with the aim of uncovering higher education students' opinions and beliefs related to societal and economic phenomena. The main purpose of the present study is to start the investigations in this area and to describe arts students' opinions. 138 arts students, all from the University of Szeged, were included in the sample. The study answers the following questions: (1) What degree of state involvement do students consider justified in different services? (2) How do university students think about issues of their employment? (3) To what extent are motives of self-development related to participatory fields of citizenship competence present in students' thinking? The results in general show that (1) students in the sample have similar expectations regarding the role of the state in the provision of services, and the presence of unrealistic demands is insignificant. (2) Uncertainty was found dominant with regard to workplace success and well-paid jobs, but there is a trust in a balanced family life in the future. (3) Subjects found it probable that they would take on different types of jobs in the course of their careers.

Az állampolgári kompetencia területén végzett nemzetközi kutatásokban a közelmúltban került előtérbe a kompetencia szociális és gazdasági dimenzióinak feltárása. A lezajlott vizsgálatok főként az alap- és középfokú oktatásban résztvevő tanulókra irányultak, a felsőoktatásban résztvevő hallgatók társadalmi–gazdasági jelenségekkel kapcsolatos véleményeinek és meggyőződéseinek megismerése azonban számos kutatási lehetőséget rejt magában. A Szegedi Tudományegyetem bölcsészhallgatói körében (N=138) végzett feltáró kérdőíves vizsgálat elsődleges céljai között a területen végzendő magyarországi kutatások elindítása, valamint a hallgatói vélemények megismerése szerepelt. A jelen tanulmány a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán 2008. április 23-án megrendezett Bölcsészkarai Tudományos Nap programjában elhangzott előadás szerkesztett változata.

I. BEVEZETÉS

Az állampolgári kompetencia társadalmi és gazdasági területein végzett empirikus kutatások relevanciáját, időszerűségét tudományos és oktatáspolitikai szempontok egyaránt alátámasztják. A kutatások megindulásához nagymértékben hoz-

zárult a vizsgált terület nemzetközi felértékelődése, előtérbe kerülése. Az állampolgári nevelés nemzetközi szakirodalma ugyanis a közelmúltig annak ellenére sem részesítette kitüntetett figyelemben a gazdasági élettel kapcsolatos jelenségek megértésének fontosságát, hogy a közgazdaságtani ismereteket oktató szakértők is gyakran hangsúlyozták: a gazdasági élet jelenségeinek megértésére irányuló törekvéseknek az állampolgári nevelés integráns részévé kellene válnia. Az utóbbi években lezajlott változások ugyanakkor azt igazolják, hogy a kutatók nyomására a politikai döntéshozók felismerték, a közügyek alakításában aktívan résztvevő demokratikus állampolgároknak szükségük van a gazdasági jelenségek árnyaltabb megértésének képességére is. Több nyugat-európai országban például a kormányzati hivatalok, a központi bankok, a munkavállalók és képviselői, a nonprofit szervezetek olyan képzési programokat indítottak, amelyek célul tűzték ki a makrogazdasági alapelvek megismertetését, a személyes pénzügyek kezelésének és az egyének pénzügyi műveltségének (*financial literacy*) fejlesztését (Gnan, Silgoner és Weber, 2007).

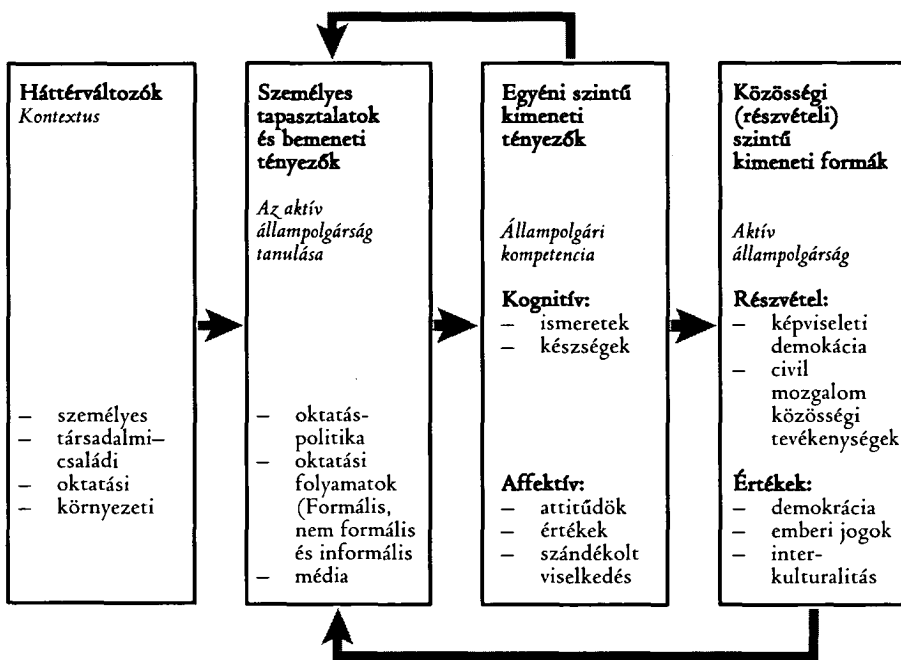
2. A KUTATÁS ELMÉLETI KERETEI

2.1. Az aktív állampolgárság a neveléstudományi kutatások főáramában

A tudományos és mértékadó közvélemény-formáló fórumokon napjainkban egyre erőteljesebben fogalmazódik meg a fiatalok és felnőttek társadalmi, politikai és gazdasági tudatosságát fejlesztő kezdeményezések iránti igény. A globális kihívásokhoz való sikeres alkalmazkodás képessége, a nemzeti határokon átívelő, európai munkaerőpiachoz való csatlakozás személyi feltételeinek kialakítása pedig az Európai Unió szakértői körében is egyre inkább általános nevelési–oktatási célként fogalmazódik meg.

Az állampolgári nevelés témája iránti Európai Unió elkötelezettségét az Európai Bizottság *Learning for Active Citizenship* (2006) kezdeményezése, valamint a CRELL Aktív Állampolgárság a Demokráciáért kutatóprogram (*Active Citizenship for Democracy*) is meggyőzően alátámasztja. Az utóbbi kezdeményezés ma már a területhez kapcsolódó neveléstudományi kutatások szempontjából is mérföldkőnek tekinthető. Jelentősége ugyanis legfőképpen abban mutatható ki, hogy a kutatóprogramban résztvevő, nemzetközileg elismert szakértők által megalkotott elméleti modell (lásd bővebben: Hoskins, 2006), valamint annak letisztultabb változata (Hoskins, Villalba, Van Nijlen és Barber, 2008) az állampolgári lét kérdéseire kapcsolódó tudományos vizsgálatok általános keretrendszereként értelmezhető. Az 1. ábrán látható elméleti modell szerint az aktív állampolgári lét viselkedés- és te-

vékenységformáinak bármilyen tanulási környezetben történő elsajátítása felnőttkorban aktív állampolgári részvételt fog eredményezni. Mivel a modell a bemeneti és kimeneti tényezők között csupán közvetett kapcsolatot létesít, felmerül a kérdés, hogy az állampolgári lét tanulása hogyan vezethet a mindennapi életben megmutatkozó állampolgári részvételhez. A kérdést úgy is megfogalmazhatjuk, vajon mi a garancia arra, hogy – az állampolgári lét komponenseinek elsajátítását követően – a tanulók felnőttkorukban aktív szerepet fognak vállalni a közügyek intézésében. Erre a kérdésre nem adható megnyugtató válasz, *Hoskins és mtsai.* (2008) elméleti megközelítése azonban éppen azért figyelemreméltó, mert az általuk felvázolt lineáris összefüggésrendszer az állampolgári kompetencia fejlettségétől teszi függővé az egyének közügyekben való részvételi hajlandóságát. A kutatók által létrehozott idealizált modell szerint tehát az aktív állampolgárság tanulása során kialakul(hat)nak a tanulók állampolgári kompetenciái, amelyek felnőttkorban szilárd alapot nyújthatnak az állampolgári tevékenységformákhoz.

1. ábra. Az aktív állampolgárság modellje. *Hoskins, Villalba, Van Nijlen és Barber* (2008) alapján

A nemzetközi szakirodalom megállapításai alapján a következőkben röviden áttekintjük, hogy az aktív állampolgárság-modell két meghatározó alkotóelemének (állampolgári kompetencia és aktív állampolgári részvétel) melyek a fontosabb jel-

lemzői. Jelen írásunk keretei között nem vállalkozhatunk az állampolgári kompetencia részletes bemutatására és definiálására, ezért áttekintésünket csupán az alábbi néhány tulajdonság jelzésére korlátozzuk:

- ◆ az állampolgári kompetencia az egyének hatékony társadalmi részvételéhez szükséges széleskörű ismeretek, készségek, attitűdök és értékek körét foglalja magában, s a részvételi formák legszélesebb spektrumára terjed ki;
- ◆ az állampolgári kompetencia értelmezési-definiálási kísérleteit a folyamatos fogalmi gazdagodás, integratív szemléletmód jellemzi, vagyis a kompetencia-modell folyamatosan magába integrálja az elméletalkotó kutatók használhatónak vélt megállapításait.

Az állampolgári kompetencia hatókörének terjedését, fogalmi gazdagodását támasztja alá például, hogy *Veldhuis* (1997) – *Marshall* (1950) klasszikus felosztása alapján – az állampolgári kompetencia politikai, szociális, kulturális és gazdasági dimenzióit különböztette meg, *Audigier* (2000) a konfliktusmegoldás és a cselekvőképesség (*capacity for action*) terminusok bevezetésével színesítette a modellt, *Campbell* (2006) pedig bevezette a személyközi bizalom és az intézményi bizalom fogalmát.

1. táblázat. Az aktív állampolgári részvétel elvárt tevékenységformái
(*Josef és Veldhuis*, 2006 alapján)

Tevékenység- formák	Alkategóriák
Politikai részvétel	<ul style="list-style-type: none"> • Szavazás a helyi, regionális, nemzeti és európai választásokon és referendumokon • Döntéshozó folyamatok befolyásolása
Szociális részvétel	<ul style="list-style-type: none"> • Közösségi részvétel <ul style="list-style-type: none"> • Szervezeti élet • Iskolai élet • Ifjúsági kezdeményezések • Tagság önkéntes szervezetben
Kulturális részvétel	<ul style="list-style-type: none"> • Részvétel kulturális tevékenységekben, szervezetekben • Multikulturális tapasztalatok • Küzdelem a kirekesztés és diszkrimináció ellen • Szociális kohézió elősegítése
Gazdasági részvétel	<ul style="list-style-type: none"> • Részvétel a munkaerőpiacon • A javak egyenlőtlen globális elosztása elleni fellépés • Adófizetés • Etikus fogyasztói magatartás

Az 1. ábrán bemutatott modell közösségi szintű kimeneti tényezői, azaz az aktív állampolgári részvétel tevékenységformái – a politikai, kulturális, szociális és gazdasági tevékenységek – további összetett rendszert alkotnak. Az egyes tevékenységformák fontosabb komponenseiről az 1. táblázat nyújt vázlatos áttekintést. Az elméleti modell kidolgozottságát és komplexitását támasztja alá, hogy *Josef és Veldhuis* (2006) nemcsak a tevékenységformákhoz tartozó alkategóriákat, hanem azok mérését lehetővé tevő indikátorok rendszerét is kialakította.

2.2. A tanulók gazdasági folyamatokkal kapcsolatos meggyőződésai és ismeretei

Az állampolgári kompetencia és a gazdasági jelenségek közötti kapcsolatrendszer szakirodalmi bemutatásakor nem hagyhatjuk figyelmen kívül azoknak az empirikus kutatásoknak az eredményeit, amelyek a diákok gazdasági folyamatokkal kapcsolatos meggyőződéseinek és ismereteinek feltárására irányultak. Napjainkig azonban meglehetősen kevés vizsgálatot végeztek, amelyek célul tűzték ki a tanulók gazdasági nézeteinek és meggyőződéseinek feltárását. Ezen a területen tehát nagy szükség volna tudományos igényű vizsgálatokra, hiszen a rendelkezésre álló nemzetközi és hazai ismeretek rendkívül behatároltak.

Az Egyesült Államokban, Angliában és Ausztráliában lezajlott vizsgálatok alapján általános problémának tűnik, hogy a tanulók iskolai tanulmányaik végén a gazdasági rendszerre vonatkozó jól megalapozott, stabil ismeretek nélkül lépnek ki a közoktatásból. A költségvetés deficitjéről szóló Egyesült Államokbeli politikai viták idején például a fiatalok jelentős része nem tudta megmondani a deficit tényleges mértékét (*Salemi és Siegfried*, 1999), az Angliában lezajlott privatizációkat követően pedig a 15–17 éves fiatalok közel négyötöde gondolta azt, hogy a vízszolgáltatást továbbra is a kormányzat biztosítja (*Davies, Howie, Mangan és Telhaj*, 2002). A gazdasági ismeretek és az ahhoz kapcsolódó jelenségek megértésének alacsony szintjét támasztják alá a tanulókkal végzett interjúk (pl. *Furnham és Stacey*, 1991), a feleletválasztós tesztek (*Stock és Rader*, 1997), valamint a gazdasági szocializációval kapcsolatos kutatások (*Furnham és Stacey*, 1991) eredményei is.

A fiatalok gondolkodásmódjával kapcsolatban *O'Brien és Ingels* (1984), valamint *Davies és mtsai.* (2002) megállapították, hogy a tanulók gyakran figyelmen kívül hagyják a realitásokat, és hajlamosak azt képzelni, hogy a gazdasági élet úgy működik, ahogyan ők szeretnék, hogy működjön. A közelmúltbeli kutatások azt is feltárták, hogy az ökonómiai jelenségek megértése csupán csekély mértékben fejlődik a felnőttkorba történő átmenettel (*Walstad és Larsen*, 1992; *Gleason és van Scyoc*, 1995).

A gazdasági összefüggések megértésének problémáira *Davies és mtsai.* (2002) mutattak rá. A kutatók szerint a tanulók többségének gondolkodásmódját a túlzott általánosítás, sematikus gondolkodásmód jellemzi, és hajlamosak az egyedi esetekből téves következtetések levonására. Állításukat a kutatási eredmények is alátámasztották: a diákok jelentős része úgy vélte, hogy ha egy személynek előnye származik valamiből, akkor az a dolog a többi ember számára is biztosan előnyt jelent.

3. A KUTATÁS CÉLJAI – KUTATÁSI KÉRDÉSEK

Tanulmányunk szakirodalmi áttekintésében főként tanköteles korú diákok körében végzett nemzetközi kutatási eredményeket mutattunk be, hiszen a megvalósult vizsgálatok célcsoportját elsősorban az alap-és középfokú oktatásban résztvevő tanulók alkották. Az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet kezdeményezésére a közelmúltban hazánk is csatlakozott a nemzetközi kutatások főáramához, és az intézet egyik kutatási programjában sor került a szakképzésben érintett diákok (14–18 év) és fiatal felnőttek (18–25 év) társadalmi-gazdasági részvételével, valamint a gazdasági élet jelenségeivel kapcsolatos meggyőződéseinek, nézeteinek feltárására (*Kinyó, megj. alatt*). Az utóbbi években azonban Magyarországon nem végeztek olyan empirikus kutatást, amely az egyetemi hallgatók társadalmi és gazdasági jelenségekkel kapcsolatos véleményeinek és meggyőződéseinek megismerését tűzte volna ki célul. A felismert kutatási hiányosság enyhítése érdekében ezért 2008 tavaszán egy tájékoztató felmérést végeztünk az SZTE bölcsészhallgatói körében.

Vizsgálati koncepciónk *Szebenyi Péter* (2001) tanterv-tipológiai megállapításának továbbgondolásán alapult. *Szebenyi* ugyanis különbséget tett a tantervek tartalma között aszerint, hogy milyen jellegű értékek közvetítését, áthagyományozását tartják feladatuknak. Álláspontja szerint a tantervek egyik típusa a „klasszikus humanista kultúra értékeinek megőrzését” hivatott biztosítani, a másik típusa pedig a jelenkor elvárásainak, az „aktuális társadalmi szükségleteknek” kíván megfelelni (*Szebenyi, 2001., 290. o.*). Bár *Szebenyi* tanterv-tipológiája nem létesített logikai kapcsolatot a felsőoktatás képzési filozófiáival, álláspontunk szerint a bemutatott értékrendek jelen vannak a bölcsészettudományok képzési kínálatában is, s különbség tehető a klasszikus kultúra megőrzésére hivatott képzések (magyar, történelem, klasszika-filológia), valamint a jelenkor szükségleteinek megfelelni kívánó képzések (élő idegen nyelvek, kommunikáció, pedagógia, pszichológia stb.) között. E vizsgálati koncepció jegyében kutatásunk az alábbi kérdések megválaszolására irányult:

- ◆ A szegedi bölcsészhallgatók egyes szolgáltatásokban milyen mértékű állami szerepvállalást tartanak indokoltnak?
- ◆ A hallgatók hogyan vélekednek a munkavállalásukkal kapcsolatos kérdésekről?
- ◆ A hallgatók gondolkodásmódjában milyen mértékben vannak jelen az állampolgári kompetencia egyes részvételi formáihoz fűződő önfejlődés motívumai?

4. A MÉRŐESZKÖZ, A MINTA ÉS AZ ADATGYŰJTÉS FOLYAMATA

Kutatásunk során az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (OFI) szakembereinek vezetésével megvalósult komplex kutatási program¹ második szakaszában alkalmazott mérőeszköz kissé módosított, felsőoktatási vizsgálatokra alkalmas változatát használtuk. Az adatfelvételt az SZTE–BTK Neveléstudományi Intézetének oktatói tették lehetővé 2008 márciusában és áprilisában. A kutatás részmintáit és a résztvevők nemek szerinti megoszlását a 2. táblázatban foglaljuk össze. Tájékoztató felmérésünkben a bölcsészkar közel hatezer hallgatója közül 138 nappali tagozatos diák vett részt, ezért eredményeink csupán jelzésértékűek, s nem alkalmasak általános következtetések levonására.

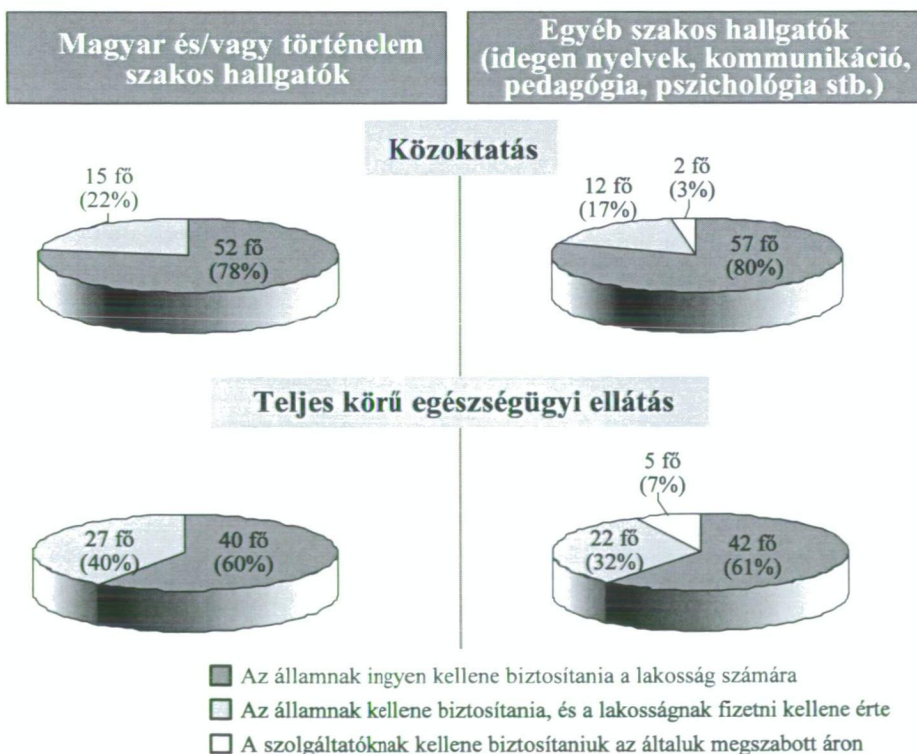
2. táblázat. A minta és a résztvevők nemek szerinti megoszlása

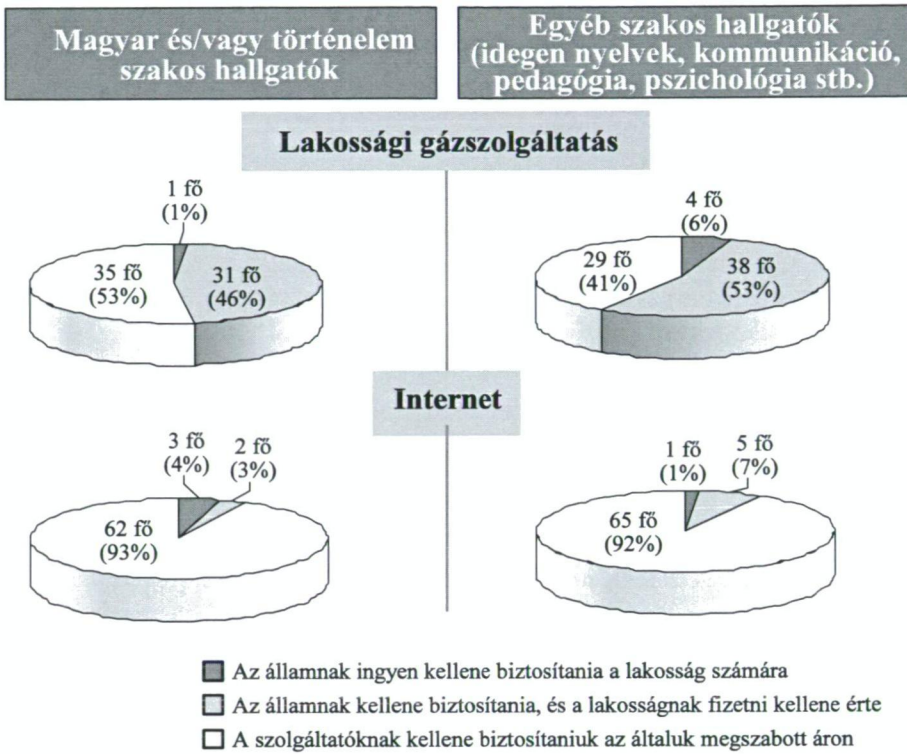
Képzéstípusok	Részminta	Létszám (fő)	Férfi/nő arány (%)
Klasszikus humanista kultúra értékeit áthagyományozó képzések (magyar, történelem szak)	N ₁	67	34,3/65,7
Az aktuális társadalmi szükségleteknek, elvárásoknak megfelelni kívánó képzések (élő idegen nyelvek, kommunikáció, pedagógia, pszichológia)	N ₂	71	9,9/90,1

¹ FKA-KT-48/2007 támogatási szerződés számú szakmai feladat az „Elektronikus mintavételi keretrendszer kifejlesztése és megvalósítása a demokratikus állampolgárságra képzés és a társadalmi-gazdasági eredményesség közötti szakképzésbeli összefüggés vizsgálatában”

5. EREDMÉNYEK

Kutatásunkban választ kívántunk kapni arra a kérdésre, hogy a bölcsészhallgatók egyes szolgáltatásokban hogyan vélekednek az állami szerepvállalás szükségességéről. A kérdés megválaszolása érdekében feltártuk, hogy (1) a rendszerváltást követően közel két évtizeddel később a hallgatók vajon milyen mértékben építenek az állam gondoskodó, védelmező szerepére, valamint (2) véleményükben milyen mértékben vannak jelen a realitásnak megfelelő, vagy az azt nélkülöző, irreális elemek. A kérdőívben azt kértük a résztvevőktől, hogy három válaszlehetőség közül jelöljék meg azt, amelyik legközelebb áll saját véleményükhöz. A megadott válaszlehetőségek közül kettő az állami szerepvállalás két lehetséges alternatíváját kínálta a válaszadók számára (az adott szolgáltatást az államnak ingyen kellene biztosítania; a szolgáltatást az államnak kellene biztosítania, de a lakosoknak fizetni kellene érte), míg a harmadik alternatíva az adott szolgáltatást a tercier szektor feladatai közé rendelte térítési díj ellenében. A 2. ábrán látható kördiagramok a hallgatói válaszok százalékos megoszlásáról tájékoztatnak.

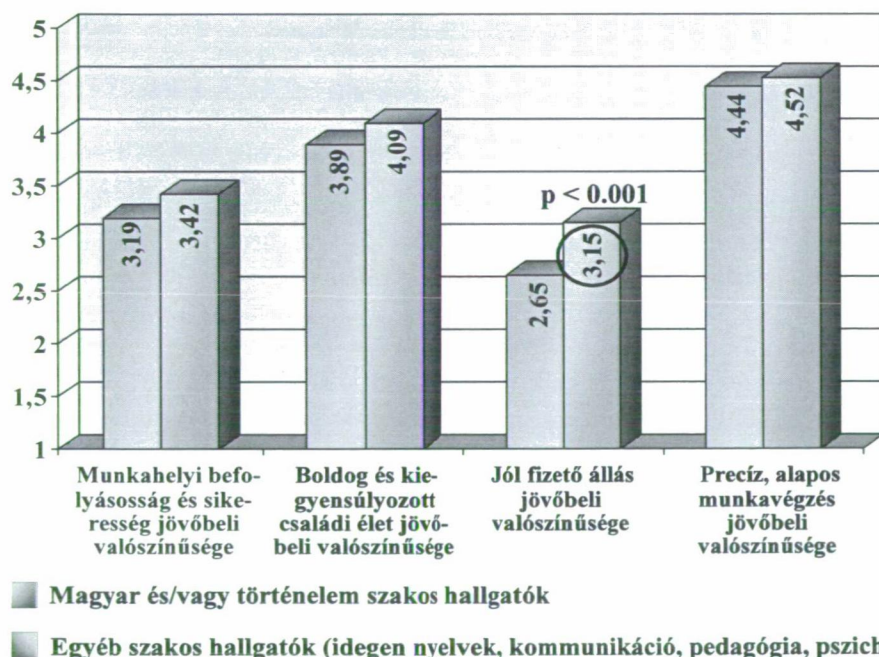

2. ábra. Bölcsészhallgatók véleménye a szolgáltatásokban való állami szerepvállalás mértékéről

Eredményeink szerint a hallgatók hasonló igényeket támasztanak a szolgáltatásokban való állami szerepvállalással kapcsolatban, s jelentéktelen arányban vannak jelen a realitást nélkülöző, irreális elemek. A hallgatók vitathatatlanul az állam feladatának tartják a közoktatást és a teljes körű egészségügyi ellátást, egyértelműen a szolgáltató szektor feladatának tartják az internetszolgáltatást, megoszlanak viszont a vélemények a lakossági gázszolgáltatásról. Előzetes várakozásunkkal ellentétben a magyar és/vagy történelem szakos hallgatók 53%-a a tercier szektor feladatának tartja a gázszolgáltatást, míg ugyanez az arány a bölcsészkar egyéb képzési kínálatában résztvevők körében mindössze 41%, ami egyúttal azt is jelenti, hogy 59%-uk kizárná az üzleti szféra képviselőit a szolgáltatásból. Ezek az eredmények azonban összességében mindenképpen biztatóak, különösen akkor, ha összehasonlítjuk azokat a szakközépiskolások körében végzett korábbi vizsgálatunkkal. Eredményeink szerint a 14–18 éves szegedi diákok gondolkodásmódjában erőteljesen érvényesül a „modern államosítás ábrándja”: a tanulók 64%-a kizárná

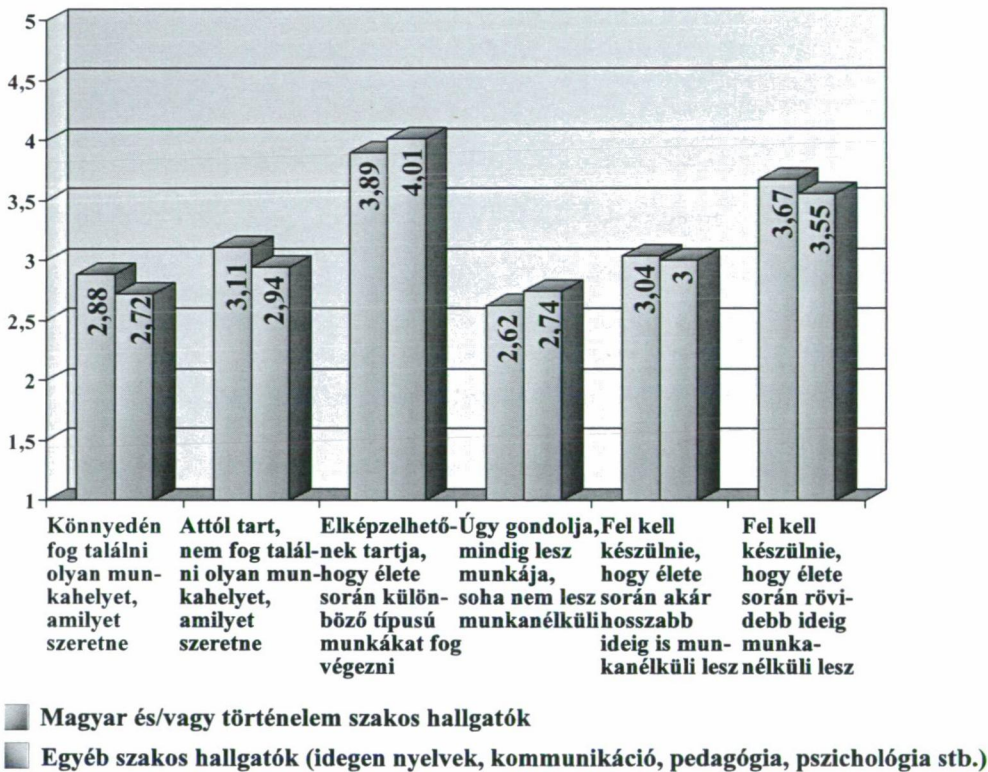
a szolgáltatókat a lakossági gázszolgáltatásból, s 44 százalékuk az internetszolgáltatást is az állam feladatai között képzei el (Kinyó, megj. alatt).

Kutatásunkban megvizsgáltuk, hogy a hallgatók milyen jövőképpel rendelkeznek saját magánéletükkel és a munka világával kapcsolatban. A résztvevőknek a magánélet szférájához és a munkahelyi kontextushoz kapcsolódó állításokat I és 5 közötti Likert-skálán kellett értékelniük aszerint, hogy az adott kijelentést mennyire tartják valószínűnek a 30 évvel későbbi életükkel kapcsolatban. A 3. ábrán látható eredmények szerint a kutatásban résztvevő hallgatók az azonos vizsgálati dimenziók esetében meglehetősen hasonló véleményeket fogalmaztak meg. Matematikai statisztikai szempontból csupán a jövőbeli pénzkereseti lehetőség tekintetében mutatkozott szignifikáns különbség ($p < 0.001$) az aktuális társadalmi elvárásoknak megfelelni kívánó képzésekben tanulók javára. A vizsgált részminták eredményeinek nagyfokú hasonlósága ellenére megállapíthatjuk, hogy a hallgatók bizonytalanok a jövőbeli munkahelyi sikeresség és a jól fizető állás tekintetében, hiszen az átlagértékek a bizonytalanságot kifejező 3-as érték körül csoportosulnak. Bizakodó, reményteli várakozással tekintenek viszont a jövőbeli családi életük felé, és – az anyagi elismerés bizonytalansága ellenére is – precíz, alapos munkavégzésre kívánnak törekedni saját munkájukban.

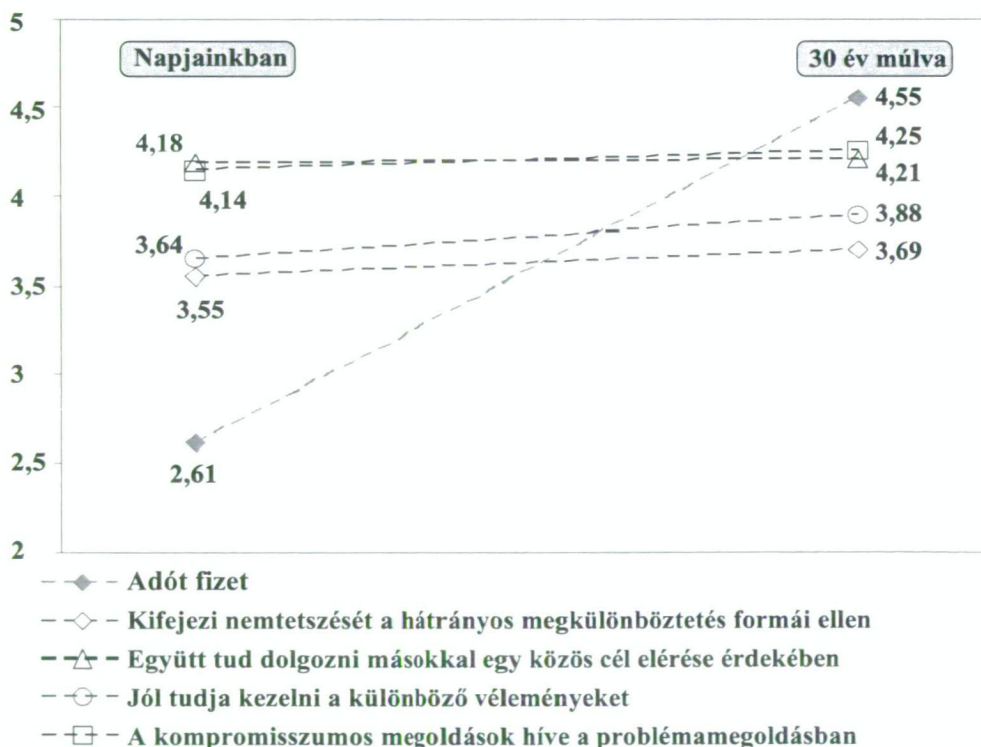
3. ábra. Bölcsészhallgatók magánélethez és munka világához fűződő jövőképe

Vizsgálatunkban választ kívántunk kapni arra a kérdésre is, hogy a hallgatók hogyan vélekednek a munkaerőpiacon való elhelyezkedéssel kapcsolatos kérdésekről. A résztvevőknek a munkavállalás és a munkanélküliség problémáit érintő kijelentéseket 1 és 5 közötti *Likert*-skálán kellett értékelniük aszerint, hogy az adott állítással milyen mértékű egyetértést vagy elutasítást fejeznek ki (1 = egyáltalán nem értek egyet; 5 = teljes mértékben egyetértek). Korábbi megállapításunkhoz hasonlóan eredményeink ismét azt jelzik (4. ábra), hogy a bölcsészhallgatók az azonos vizsgálati dimenziók mentén meglehetősen hasonlóképpen vélekednek, hiszen a hallgatói részminták között nem mutathatók ki különbségek a matematikai statisztika eszközeivel. Szembetűnő viszont, hogy az átlagértékek többnyire a bizonytalanságot kifejező 3-as érték körül csoportosulnak. Ettől a válaszmintázattól csupán két kategória különül el jelentős mértékben: a hallgatók elképzelhetőnek tartják, hogy életpályájuk során akár több különböző típusú munkát is végezni fognak, s számításba veszik az esetleges munkanélküliség lehetőségét is.

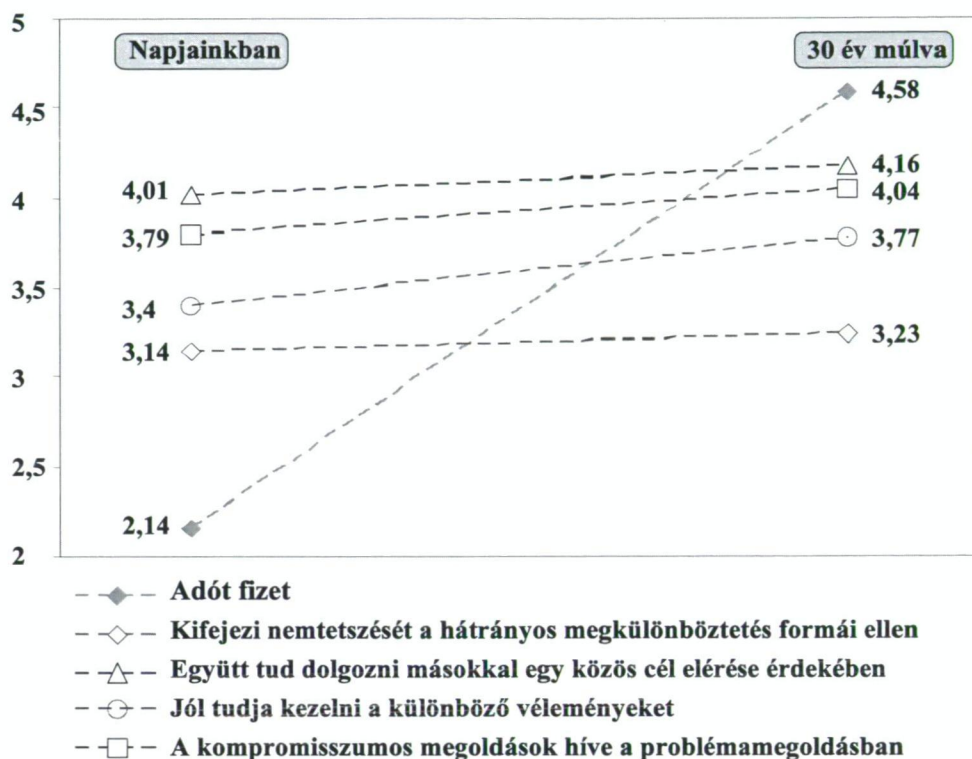

4. ábra. A vizsgálatban résztvevő bölcsészhallgatók munkavállalással kapcsolatos nézetei

Kutatásunk során feltártuk, hogy a bölcsészhallgatók gondolkodásmódjában milyen mértékben vannak jelen az állampolgári kompetencia egyes szociális és gazdasági részvételi formáihoz fűződő önfejlődés motívumai. A páros t-próbák eredményei alapján az 5. és 6. ábrán látható összetartozó pontpárok – egy kategória kivételével – legalább $p < 0,05$ szignifikanciaszinten szignifikáns különbségeket jeleznek a hallgatók napjainkbeli és a 30 évvel későbbre tervezett részvételi formák között. Az eredmények azt jelzik, hogy a hallgatók tudatában vannak saját önfejlődési lehetőségeiknek, de egy esetben nem mutatkozik igény a további fejlődésre. Az aktuális társadalmi elvárásokat figyelembe vevő képzésekben résztvevő hallgatók ugyanis úgy ítélik meg, hogy már napjainkban is együtt tudnak dolgozni másokkal egy közös cél érdekében (átlag=4.18; SD=0.64), s ez a tulajdonság az évek múlásával sem fog megváltozni (átlag=4.21; SD=0.77).

5. ábra. Önfejlődési lehetőségek az állampolgári kompetencia egyes részterületein a magyar és/vagy történelem szakos hallgatók körében

6. ábra. Önejlődési lehetőségek az állampolgári kompetencia egyes részterületein a bölcsészkar egyéb szakjain tanuló hallgatók körében

Eredményeink rámutatnak arra is, hogy a bölcsészkar különböző képzés kínálatában résztvevő hallgatók az állampolgári kompetencia egyes részterületein is eltérő jellemzőkkel rendelkezhetnek. Az állampolgári kompetencia általunk vizsgált aktivitásformáiban ugyanis azt találtuk, hogy három tulajdonság napjainkbeli átlagértéke (adófizetés, nemtetszés kifejezése a hátrányos megkülönböztetés ellen, kompromisszumos problémamegoldás) szignifikánsan magasabb az aktuális társadalmi elvárásokat figyelembe vevő képzésekben tanuló hallgatók esetében. Bár a jelenlegi kutatásunk bemutatott eredményeiből nem vonhatók le általános következtetések a bölcsészkar különböző képzéstípusaiban résztvevő hallgatók állampolgári kompetenciájával kapcsolatban, eredményeink azonban mindenképpen alkalmasak arra, hogy a területen végzendő további empirikus kutatások létjogosultságát igazolják.

6. ZÁRÓ GONDOLATOK

Az írásunkban bemutatott kutatás elméleti kerete elsősorban az állampolgári kompetencia társadalmi és gazdasági dimenzióihoz kapcsolódó megállapításokon alapult, vizsgálatunk ugyanakkor szorosan kapcsolódik a neveléstudományi kutatások egyéb releváns területeihez is. Főként a konstruktivista pedagógia előzetes ismeretekre, nézetekre, meggyőződésekre és tévképzetekre vonatkozó felismerései képezhetik kutatásunk tágabb kapcsolódási pontjait (a kutatási területről lásd bővebben: *Nabalka*, 2002 és *Korom*, 2002 írásait). Az állampolgári kompetencia komplexitása és a multidiszciplináris szemléletmód előtérbe kerülése azonban sokkal inkább arra ösztönzi a kutatókat, hogy a jövőben olyan integratív szemléletű elméleti és empirikus kutatásokat végezzenek, amelyek szervesen kapcsolódnak egyéb tudományterületekhez is (pl. közgazdaságtan, pszichológia, szociológia, filozófia stb.).

Napjainkban már magától értetődik az a neveléstudományi megállapítás, miszerint az állampolgári kompetencia kialakítására elsősorban a családi, az óvodai és kisiskoláskori nevelésben kellene hangsúlyt fektetni a releváns készségek fejlesztésével, az ismeretek közvetítésével, valamint a nézetek és meggyőzések formálásával. Úgy tűnik azonban, hogy a jövőben akár a felsőoktatás is megtalálhatja funkcióját a kompetencia kutatásában és fejlesztésében. Az állampolgári kompetencia hallgatói vizsgálatából származó eredmények ugyanis a közeljövőben akár rámutathatnak arra is, hogy egy adott képzési profilban (főként bölcsészettudományok, jog, közgazdaságtan) résztvevőknél melyek azok az általános ismeretbeli hiányosságok vagy téves meggyőzések, amelyek a diszciplináris megértést akadályozhatják. Az ilyen, s ehhez hasonló problémák azonosítása hosszabb távon pedig egy képzés alapozó szakaszában lévő, szemléletformáló jellegű kurzusok kialakításához vagy átalakításához is hozzájárulhatna.

Köszönetnyilvánítás

Köszönöm *Molnár Edit Katalinnak* a kutatás elméleti keretének és vizsgálati koncepciójának kidolgozásában nyújtott támogató javaslatokat és hasznos észrevételeket.

IRODALOM

- Audigier, F. (2000): *Basic concepts and core competencies for education for democratic citizenship*. Council of Europe, Strasbourg.
- Campbell, D. (2006): What is education's impact on civic and social engagement? In.: Desjardins, R. és Schuller, T. (szerk.): *Measuring the effects of education on health and civic engagement proceedings of the Copenhagen symposium*, OECD CERI, 25–126.
- Davies, P., Howie, H., Mangan, J. és Telhaj, S. (2002): Economic aspects of citizenship education: an investigation of students' understanding. *The Curriculum Journal*, **13**. 2. sz. 201–223.
- Európai Bizottság (2006): *Learning for Active Citizenship*. Európai Bizottság, Brüsszel.
Az Európai Bizottság honlapja, http://ec.europa.eu/education/archive/citizen/citiz_en.html, 2008. március 9-ei megtekintés.
- Furnham, A. F. és Stacey, B. (1991): *Young people's understanding of society*. Routledge, London.
- Gleason, J. és Van Scyoc, L. J. (1995): A report on the economic literacy of adults. *Journal of Economic Education*, **26**. 3. sz. 203–210.
- Gnan, E., Silgoner, M. A. és Weber, B. (2007): Economic and financial education: Concepts, goals and measurement. *Monetary Policy & The Economy*, **4**. 3. sz. 28–49. Az Osztrák Nemzeti Bank honlapja, http://www.oenb.at/en/img/mop_2007_3_gnan_tcm16-69086.pdf, 2008. március 3-ai megtekintés.
- Hoskins, B. (2006): *Draft framework for indicators on active citizenship*. European Commission Directorate-General Joint Research Centre, Centre for Research on Lifelong Learning, Ispra.
- Hoskins, B., Villalba, E., Van Nijlen, D. és Barber, C. (2008): *Measuring civic competence in Europe. A composite indicator based on IEA Civic Education Study 1999 for 14 years old in school*. European Commission Joint Research Centre Institute for the Protection and Security of the Citizen, Ispra.
- Josef, H. és Veldhuis, R. (2006): *Indicators on active Citizenship for Democracy – the social, cultural and economic domain*. Council of Europe for the CRELL-Network on Active Citizenship for Democracy at the European Commission's Joint Research Center, Ispra.
- Kinyó László (megj. alatt): Szakközépiskolások és érettségi utáni szakképzésben résztvevő tanulók társadalmi és gazdasági eredményességgel kapcsolatos nézetei. *Állampolgári kompetenciák és gazdaság*. Belvedere, Szeged.
- Korom Erzsébet (2002): Az iskolai tudás és a hétköznapi tapasztalat ellentmondásai. Természettudományos tévképzetek. In.: Csapó Benő (szerk.): *Az iskolai tudás*. Osiris Kiadó, Budapest. 149–176.
- Marshall, T. H. (1950): *Citizenship and social class*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Nahalka István (2002): *Hogyan alakul ki a tudás a gyerekekben? Konstruktivizmus és pedagógia*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- O'Brien, M. U. és Ingels, S. J. (1984): *The development of the economic values inventory: Report to the Foundation for Teaching Economics*. National Opinion Research Center, Chicago.
- Salemi, M. K. és Siegfried, J. J. (1999): The state of economic education. *American Economic Review*, **89**. 2. sz. 355–361.
- Stock, P. A. és Rader, W. D. (1997): Level of economic understanding for senior high school students in Ohio. *Journal of Educational Research*, **91**. 1. sz. 60–63.
- Szebenyi Péter (2001): Genetikus tanterv-tipológia. In.: Csapó Benő és Vidákovich Tibor (szerk.): *Neveléstudomány az ezredfordulón*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Veldhuis, R. (1997): *Education for democratic citizenship: Dimensions of citizenship, core competences, variables and international activities*. Council of Europe, Strasbourg.
- Walstad, W. B. és Larsen, M. (1992): *A national survey of American economic literacy*. National Center for Research on Economics Education, Lincoln.